

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

ОРГАН АЛИАНСЕ ЖЕНСКИХ ПОКРЕТА У КРАЉЕВИНИ С. Х. С.

Број поштанског чековног рачуна: 53.191.

Администрација: Кнез Михаилова, 46/1

Уредници:
АЛОЈЗИЈА ШТЕБИ
ДАРИНКА СТОЈАНОВИЋБеоград, 15 маја 1928.
БРОЈ 9 и 10 — ГОДИНА IX.Власник за А. Ж. П.
МИЛИЦА ДЕДИЈЕРИздања 1 и 15 у месецу. — Година претплата
48 дина. За иностранство 60. — Примерак 2 динара.

МАТЕРИНСТВО.

Феминистички покрет је у првим почетцима у свима земљама био искључиво оштра борба за равноправност жена и мушкараца у погледу политичких права и економског живота. Али та ватрена борба, искључиво за равноправност која је по некад била и екстремна полако се стишавала, јер хладно и сталожено размишљање је показало да ће равноправност добити свој прави смисао тек онда, када се диференцијација полова и њихови различити задаци доведу у органску везу са равноправношћу. Када су се феминистичке задубиле у тај проблем, виделе су да се пред њима развија читав низ нових проблема, којима је центар мајка и дете.

Раније је женско питање изгледало врло једноставно — политичка и економска равноправност, — која би се могла решити са неколико нових закона. После овог покрета, показало се да је женско питање и питање брака, расне хигијене, женских позива у односу према материнству, сексуалног морала, неудаће мајке и њенога детета и т. д. — и да су сва та питања у најдубљој дубини питање *материнства*. Тиме је постојало женско питање опште човечанско питање.

И ако је било у почетку, када су се сами од себе ређали ови проблеми, много лутања, много претераних захтева, — данас у свима тим проблемима влада јасност, јер се они разматрају са биолошке, социолошке и етичке стране. Неуморним радом — опширне студије, анкете — доприниле су феминистичке грађање, да докаже, да је проблем *материнства* *цивиљизациони проблем за здрав и свеж живот свакога народа*.

Када је била у Народној Скупштини дебата о Буџету за 1928 и 29 година казао је министар за народно здравље, да је смртност ојдрчал у нашој земљи 18—22%. *Ужасан резултат незаштитеног материнства*.

Врло је мали број држава, где се тако безумно троши материна снага само за гробље, као што се то троши код нас. Нећемо овде постављати као пример Нову Зеландију, где је смртност ојдрчал само 4%, или Холандију са 5%, то су за сада за нас недостижни циљеви. Али је ипак апсолутно потребно да се бар угледамо на државе у којима смртност износи 8 до 10%.

Како су тамо могли ограничити

расипање моралне и физичке мајчине снаге?

Свуда је *сироведена оисејна заштитна материнства*, којој је циљ да се мора смањити број мајтера, које са страхом очекују најопаснији час њиховога живота, да се он мора свести на минимум. У тим земљама такмиче се држава, самоуправне власти да са приватном иницијативом спроведу што потпунију заштиту материнства: осигурање материнства, саветодавнице за трудне жене, домови за мајке и одојчад, премije за дојење, помоћ у новцу, храни и рубљу за време пре и после порођаја, нарочита права и морална заштита неудаћих мајки, здрави и хигијенски станови нарочито за породице са много деце, организација помоћи за домаћинство за време порођаја, контрола млека, школе за материнства — све су то мере, које дозвољавају женама да радосно очекују своје дете, а не да се плаше његовог доласка на свет.

Ми смо још страшно варварски према мајкама. Наша дневна штампа, лакома на сензације, када су у питању авантуре лакоумних људи, када се деси какав злочин, — та штампа готово нема места за безмерне патње наших мајки, тих немих мученица данашњег друштва. Зашто нам та штампа, која развија најнезанијатији политички догађај преко целе стране, зашто нам она не буди савест са истинитим сликама беде наших мајтера?

Да наведемо овде неколико примера ужасних догађаја, који су се десили у последње време, а који у ствари нису изнимни случајеви:

Једна мајка доноси у крпе завијено дете и моли милицију, *докажујући руке свога невиница, цетила изрицане од нацова* — без стана је, муж ју је напустио у беди и беспосицији, а она остала да *живи* у мрачној шупи, где ноћу нема ни светлост да упали када чује плач свога детета, који је изложено лоповима. Да ли није њена судбина вредна, да се на ту жртву социјалне неправде упозоре сви, који имају још искру човечанског осећања у себи?

Или овај други случај — жена је родила три пута близанце, и када се и трећи пут то десило, — *муж је напустио и одлази*, она остаје без постеге и хлеба, нема ни сламе, где би положила своју новорођенчад, нове чланове друштва. Зар није дужност свесне штампе да она у таквим случајевима на сва звона удари и пока-

МАЈКАМА

Женски Покрет се овим бројем — посвећеним заштити материнства — придржује прослави Народног Женског Савеза који са свима својим друштвама одаје пуно признане Оној која се подизањем деце доводи до степена божанства.

Женски Покрет приноси овим своју хвалу Оној која као свесна и савесна васпитач одаје друштву нове чланове.

О Материнском Дану свима Мајкама кличе: Живели творци нове народне снаге!

Ива Деспич: МАЈКА.

же „срећу материнства“ и сва њена напичја?

Неудаћа мајка убија најпре своје новорођенце, а после и себе — овакав трагичан случај забележи наша штампа са неколико реди, и да му натпис „Трагичан случај“, мислимо да му је тиме посветила довољну пажњу.

Могли бисмо продружити у недоглед са жртвама незаштитеног материнства, са жртвама људскога егоизма. Тако звано „јавно мишљење“, наша штампа, која би морала бити највернији савезник напретка, багателише ови питање. Наши редови, на жалост, нису још тако јаки, да би могли најдјачати оне друге, да би могли говорити сваког дана о најважнијој страни женског и уопште социјалног питања — о материнству.

За Матерински Дан не поклањамо нашим мајтерама слатке речи о светости и узвишености њиховога позива, већ показујемо ову страну материнства, коју друштво нерадо гледа, сматрајући да је баш дужност феминистичкиња да јасно испоље и напичје материнства у нашем друштву. Упознајући се са недостацима и најтежим последицама рђаво организованог друштвеног уређења, сматрамо да ћемо најви најпре и најбољи пут, којим ћемо га поправити и отклонити његове недостатке.

Наш је феминизам у потпуности усвојио гледиште таквог здравог феминизма, као што смо у уводу

овога чланка назначили. Ми само очекујемо моменат, када ће нам бити омогућено да енергично и без умора радимо на позитивном стварању услова за то, *да све наше жене спокотно и без бриге очекују своје дете*. Али свака наша жена мора бити свесна тога, да нам је зато потребно сарађивање свих. *Срећно, заштитено материнства је циљ коме тежимо, а до тог циља се најсигурнијим путем може доћи само организовањем свих жена*. Срећне мајке би морале бити најактивнији центар тих редова, јер оне ће бити дозвољити, да поред њих живе жене, којима је материнство тешко време, и којима та најузвишенија лепота жене причињава неизмеран душевни бол.

Београд.

Алојзија Штеби.

Мајке, не заборавите никад ово бројење!

Двадесети раг од 1914—1918 године захтевао је следеће жртве:
У свима државама је било мобилисано 66,750.000, мртвих је било 9,263.000, рањених 17,053.000. Губитци цивилног становништва за време рата нису урачунати у овим ужасним бројевима. Ипак остаје као велика срамота покољ Арменаца, који има на својој савести Турска.

Двадесети век носи у свакој историји за увек знак највећег варварства. На женама је да стварају попут оваквим срамотама у људском друштву.

Срмота.

За убојство свога детета оптужена служавка Бертa Б., казала је као укрот за свој чин да је хтела поштедети дете од срмоте, која га очекује. Она је мислила на срмоту детета, које је рођено без оца, као победница погрешног корака матери. Бертa Б. имала је најбољу сведојбу код служавки. Никада није задоцнила за цркву. Савесно је вршила сваки посао. Сигурно га се бојала александарског погледа комшиница, који је брзотом показивао на њу, и бојала се ружних речи, које се увек упућују девојци-мајци. Да је она имала јако материшно осећање, она би прешла и преко срмоте и преко осушвања. Да је имала мако више вере, она не би убила поглед свога тела. Али, до таквог хероизма она није могла узвистити своје верско осећање, — ово беди створење, једна међу онима хиљадама и хиљадама, које одрсту у социјалним предрасудама, и које пописао да су жртве друштвеног осушвања наших завлада. Суајца је био благ човек, пун увиђајности, али то је могло његову пресуду, коју по закону мора издати, само смилати, али не и потпуно сривати ослободити. Он је свестан тога да би то беди створење требало да сноси само половину кривце, па ипак њу и њеном детету прети не само срмота и презирање, већ и да изгуби службу и очекује је беда. А ако би спречила пород, она би остала, смрт, казна. За прот разум све те последње указују се као непреодољиве препреке, и зато она поку другим путем, путем нетајног хероизма, да се би испунила своју дужност, одлучују се судбини и постају убоје. Муари суајца урчунао је бединој служавки само половину одговорности за њен чин. Ко треба да сноси друго половину, то речима није казано, већ се то могло наслути.

Да ли је једна утопија надати се да ће и наш суд за мајку без мужа и без детинег оца бити диктован више саучешним него презрењем? Зашто гледамо у њој безачиниу место несретнице, деморализовану особу место боднице? То је истинито не би још ни издалека одговорало идеалу, али би био ипак напредак у нашем етичком схватању. Служавка, која пред страхом од закона, презрена и беде убије своје новорођенче, једино исто што је и убила и дегенери! Тужимо се на онадање рађања — онда је монструозно да труднују ван брака обавијемо срмотом.

Франц Блај.

„Пратер Пресст“.

Нежељно Материнство.

Доносимо овај чланак у вези дебате, која се развила у нашем листу о рационализацији рађања. Аутор чланка Др Лиса Волхалс, шеф је за заштиту трудних жена. Она говори из великог искуства. Поред тога овај је чланак још од општег социјалног интереса. — Уредништво.

„Саветодавнице за трудне жене, познате су у свима сљедећима у томе, што помажу само трудне жене, штићући труднују; али ипак је у прошлој години к нама дошло 300 жена које су унапред изразиле жељу да се лише труднуће. Један број жена није директно признао, да су дошле са молбом да им се труднућа прекине, већ су употребиле све могуће узроке и изговоре, тако да смо дошли чисто истинитио до главног разлога посете и отворено ставили ово питање. Овакав поступак је пацијенткињама био право олакшање.

Пошто год већине ових сљедећа медицински услови за прекид труднуће нису били испуњени, исприну смо упознали пацијенткиње о опшностима операције и у изглед смо им ставили сва могућа средства за помоћ да би их из њиховог очајања,

материално и морално подигли. Специјално за те жене нисмо штедели ни времена, ни труда, ни материјалних издатака. У прокс свега тога морамо на основу нашег искуства рећи:

Ако је жени труднућа нежељена, и она хоће да је се ослободи, нађе увек пута да је на сваки начин прекине, чак и у том случају, да операцију плати својим животом. Све законите казне и претње су издворне према ујасној беци, и то никога не одврати од побачаја. То не можемо никад нагласити довољно оштро!

Један нарочито жалостан случај напоменућу одмах у вези са тим: Двадесетогодишња удата жена, мајка једногодишњег детета, дошла је још извршио побачај. Када смо то откљовили, и упозорили је на § 218 К. 3., она је ишла право из саветодавнице неком надлежнику који је извршио операцију. За неколико дана била је мртва.

У години 1927 ми смо испитали 1393 жене и утврдили, да су имале 1540 концепција, и признале су 2546 побачаја, тако да износи број побачаја 73,7% свих концепција.

Општа месца болесница благајна у Берлину, има ово статистику: године 1925 је било порођаја 7.844, а побачаја 5.150; године 1926 порођаја 5.711, а побачаја 5.237. У вези с тим, треба напоменути, да по жељи пацијенткиња врло често прикрива дијагнозу „побачај“ нека друга, и да се побачај за неспособношћу за рад скрива у другим болестима.

По статистици исте Благајне побачаји за које се знала деле се на следеће године старости:

	1924	1925	1926
До 15 године	1	3	2
Над 15—20 год.	704	809	793
« 21—25 »	1231	1350	1512
« 26—35 »	2041	2199	2056
« 36—45 »	675	751	848
« 46—55 »	29	38	26

Свега: 4684 5150 5237

Претежну већину побачаја врше удате жене, што је од велике социјално-хигијенске важности.

На основу наших искуства, можемо проширити статистику Макса Хирша који тврди да је 60% побачаја у год 31—36 извршено вештачки тврђом да је то слично и у свима годинама старости, тако да је скоро свака побачај вештачки.

Опустошељу које изврши побачај невесте туче у организаму жена, само узгред напомињемо.

У години 1927 били смо присиљени да прекинемо труднују код 25 жена. Болест, која је захтевала прекид труднуће у интересу мајке, предходно је била утврђена од стране лекарске саветодавнице по предходном темељном прегледу. После тога је болесницу прегледала лекарка-шеф саветодавнице; тек кад се и она сагласила са индикацијом за прекид труднуће, тражи се мишљење интернисте. Затим се изврши симање на рентгену, употребе сва остала помоћна средства дијагностике, и ако је потребно клинички испитивање, изврши се и то, и тек после се присуству операцији на једној између клиника. У 22 случаја је била индикација прогресивна туберкулоза плућа, а у остала три случаја срчана мана. Стерилизација је извршена код седам жена. Оздрављење код свих тих тешко болесних жена је ишло нормално, тако да су напустиле болницу после неколико дана. То је доказ, да побачај извршен од веште

пукрете и у заводу треба сматрати без опасности. Жене су отишле после тога још и у опоравилиште.

Пошто су биле све те жене у годинама да могу још рађати, морали смо рачунати са тиме, да ће постати опет трудне, у случају да се операција за побачај није прикључила из једног или другог узрока још и стерилизација. Тако смо имали н. пр. у ланској години 8 пацијенткиња, код којих је била прекинута труднућа од лекара 2, 3 и чак 4 пута у току 1/2 до 2 године, и које су после сваког побачаја добиле само лекарски савет, да више не остану у другом стању.

Један случај ми је остао врло живо у усомени. Једна жена, од 23 године старости, разболела се после прве труднуће од тешке психозе. Дете је умрло брзо после рођења. Жена је била пола године у лудници, „опорављење“ су је отпустили са добрим саветом, да „никад више не остане у другом стању“. Два месеца после тога је била трудна, и опет душевно болесна. Опет је била више месеци у лудници, опоравила се после порођаја, и опет су је отпустили са добрим саветом, „да не остане никад више трудна“. Упунала сам је узбрзо после њеног другог отпуштења из луднице, када је била у другом стању, и када се опет почела појављивати психоза. У таквом стању дошла је у Саветодавницу. За тај случај смо консултирали психиатра, који је заступао гледиште, као што је то данас још уобичајено, да је психоза мајке еугенична а не „лекарска“ индикација.

Да помogneмо у томе нарочито жалосним сљедећима, где већ тешко болесне жене толико страдају, и са којима се поступа тако несономски и иррационално, проширила смо делокруг нашег рада у правцу, да вршимо надзор над женама, код којих је био извршен побачај, и после тога да препрецимо нову труднују.

Те пацијенткиње, као и све жене, код којих би хтели препречити труднују, услед на какве индикације, водимо у нарочитом журналу. Оне долазе у утврђеним роковима, у нарочито за њих удешену консултацију, где добијају поуке о средствима, које спречавају концепцију, покаже им се употреба и контролише се. На жалост овај начин заштити, који је *окномски и рационалан, праведан и оправдан* у интересу појединачна као и друштва, не спроводи се још свуда.

Превод са немачког. Dr Alice Volhahls.

Госпођа М. Ј. Корбет Ашби о свом животу и раду.

Недавно је изашла књига „Führende Frauen Europas“, у којој шестнаест најистакнутијих жена на пољу науке, јавног и политичког рада говоре сами о себи. Међу њима је председница Интернационалне Алијансе за женско право гласа, госпођа Корбет Ашби. Пошто она долази 17 маја у нашу земљу да посети југословенске феминисткиње, мислимо да ће интересовати наше жене, шта каже она о свом животу и раду. — Уредништво.

„Противно многим другим борцима за мир и слободу, ја сам само пошудила да племените идеале своје породичне куће, својих родитеља, остарим властитим напрезањем и радом. Моја мајка, Мери Грџ, млада и лепа, обдарена ванредно лепим гласом, била је кроз цео свој живот најиссебичнија жена, коју сам икад познавала. Она није давала само но-

нац и друго у великом опсегу свима славим и помоћи потребним своје околине, него их је и обасипала безмерном симпатијом. Чудноватом храброшћу кричала је путеве за социјални рад и женска права.

Мој отац, Шарл Корбет, тринаест адвокат и последик, веома начитан човек са ретким памћењем, био је скроз и скроз прожет широким, великим циљевима либералне партије, која је била у то доба под вођством Гледстона на врху своје моћи. Био је члан доњег дома и општинског одбора и увек и код сваке прилике заступао је праву жене. У кругу своје породичне никад није правило ни најмање разлике у васпитању свога сина и своје две кћери.

Он и учитељско су ме прво васпитала код куће, а доцније сам студирала латински и грчки у Ембриду и сва сам се предала политичком животу, који се таласо око мене. Свој први политички говор одржала сам, кад ми је било шеснаест година. Говорила сам о потреби аграрне и васпитне реформе. По свршеним студијама и свршеном практичном раду, прописаном за учитеља посветила сам се потпуно социјалном и политичком раду. Постала сам секретар „Womens Suffrage Society of England“. Секретар сам била осамнаест месеци баш у доба кад је владало за ту организацију највеће одушевљење и број наших чланова удвострупио се; кад су придобили наше идеје и захтеви све већи обим. Један за другим смо тада предлагали доњем дому наше начрте за законе.

Рад, који сам вршила на пољу заштите одојчади под министром за јавну доброт и народно здравље и као члан турског већа у највећем, а најироманијем кварту Лондона, ојачао је моју страстну жељу да извоједује за жене политичка права, што значи више слобода и више одговорности. Девет година сам била члан турског већа, касније и његова потпредседница. Увек сам се трудила да ублажим тешке ратне прилике и незапосленост, коју су те прилике проузроковале.

Напетост европске политике пре 1914 пробудила је моје интересовање за мир. У то доба добила је Енглеска — под либералном владом број социјалних реформа, које су неизмерно ојачале национални живот Енглеске. Те реформе су: закон за заштиту дете, кривични поступак (нарочито што се тиче особа, које су прво пут оптужене), осигурање за случај болести, инвалиди и незапослености, школски и васпитни закони. Све то је захтевало енергију и ентузијазам. Али, иза свега тога наследила се опасност интернационалне љубоморе и интернационалног невољерања, опасно појачање ратних бродова и армаде.

Моја ујада и рођење сина продуцило је још више мој смисао за све, те сам тако скромно сарађивала код Интернационалне Алијансе за женско право гласа, којој сам сада председница, што ми чини велики понос.

Потпуно сам убеђена да је питање мира политичко питање и да се може третирати само као такво. Добра воља и чешња за мир живи су у великом обиму у срцима народа. Радне класе свих народа вежује осећање међусобних симпатија, исто тако је и међу материма свих земаља и раса. Пријане и поштовање вежује научнице свих земаља. И како знамо из горког искуства, привреда и индустри-

стрија могу цвати само у атмосфери поверења и мира.

Мање више научили смо да признајемо муниципалне и националне владе и управе потребама земље и народа. Знамо да је за народ потребан заједнички рад, међусобно поштованост и васпитање, али у интернационалним стварима задовољавају смо се бесплодним распонама добре воље, опште човечанског разумевања јер нам недостаје интернационалне организације и вођста.

Од свега почетка сам била ватрен бранилац Друштва Народа упркос његовим недостацима. Граница земље, чији се демократски устав формирао кроз хиљадогодишње постепено искуство и непосредним усвајањем, мислим, да није могло Друштво Народа неосити потпуно и без недостатака из главе Зевсове; али оно ће полако примати вишеоцишње искуство, добијаће више и више животне снаге да се приближи своме високом задатку, своме правом циљу.

Убеђена сам да ће жене своју нову политичку моћ са чврстом вољом и са стрпљењем искористити на оба пута социјалних реформа и мира. Увек у свесној, најпаметнијој љубави за отаџбину треба да у борби против беде и болести градимо више и више на социјалној и моралној добротности да и са исто толико чврстом енергијом и стрпљењем радимо за интернационално споразумевање.

Велика женска конференција у мају-јуну 1926 године показала је да могу чисто човечански интереси изабрисати разлику у расама, вери и традиционалном непријатељству. Све да су потребе човечанства једнаке и дужност жена је да организацијом и самосавишћем, кроз политичку моћ појачавају субодносни утицај приватнишће штампе, да словима приватне ратне интересе и да парализују неспособност и глупост политичара. Безмерно велике енергије, непојамна новчана средства, школска и научно стрпљена и научна испитивања троше се на спречавање рата. Такве припреме проузрокују осећај неситијерности, а несигурност рат.

Енергију, напоре и науку морамо поставити у службу мира и морамо имати вољу да чак на рачун нашега самољубља и националног поноса признамо властите грешке, неправду и потрешке морамо истребити свуда, где се судари раса према раси, на сваком фронту, међу мањином и већином или у развитку колонија.

Ми жене, које смо биле тако дуго потлачене и које сад добијамо слободу, позване смо да ослободимо друге.

мања од суме, које је 2½ пута виша од помоћи, што пружа општина. Помоћ се повишава за свако дете, које породица издржава, а мање је од 15 година. За фебруар т. г. биле су утврђене ове суме прихода, које су оправдаване помоћу за неутраде нове месечни приход до дин. 1.653.—, породице без деце дин. 1.480.—, породица са једним дететом до дин. 3.020.—. Али општина се не дражи да исплати такву цифру, већ се помоћ пружа и у случајевима који преслаживају ове суме, ако су мати и дете у опасности да се без помоћи лише обичног нормалног начина живота.

За првих шест недеља после порођаја, жена се сматра неспособном за зарађивање. Стога жена добија по рат редовне помоћи још и дин. 27.— недељно, а породице које доје, дин. 8.— као премину за децу. Сидорски родоци добијају поред тога тако по сниженој цени. У случају потребе, мати добија поред свега тог још и рубље за дете. Услов за примати помоћи је да долази редовно са дететом у диспансер одојчади, да би се могла контролисати нега детета. Ако је дојила у болници или којем дому, отаџда помоћ, осим премине за дојење. У случају да се изради дете поред себе, већ та мора дати у туђу породицу, важи принцип да се бар за првих шест недеља смеће дете са матером у матерински дом. Кад се врати из болнице кући пре шест недеља после порођаја, добије једну помоћницу за савршавање домаћих послова и поред тога прима породилску помоћ и премину за дојење. Жене, које имају право за породилску помоћ по закону за заштити раденица, добијају — ако су задовољне свим условима — у четврт и пету недељу после порођаја, породилску помоћ. Ако трудна жена или неж муж, има право да у то доба прима ма какву другу помоћ из јавних средстава, за случај болести и т. д., та помоћ не утиче на породилску помоћ. Све жене имају право да добијају здравствене, правне и економске савете у нарочитим случајевима са појединим квартовима.

Поглед у будућност...

Мајкама на размишљање.

...Техничка средства садашњости тако су страшна, да многи мисле: услед тих средстава рат ће сам по себи да престане, јер је лудило убијати један другог таквим средствима.

Ова мисао је сасвим оправдана. Неки

били мудро да нас она успава од свих ратова.

Нови начин ратовања значи тако велику опасност за неоружано становништво, које живи по великим варошима и фабричким центрима, и што је опасност тако страшна, да би Морали милиони поздравити паневропски покрет као спасоносну идеју за европско становништво.

Да кажемо једногласно у једној самој реченици да се начини ратовања не покладе јавној тежњени на то, да великим губитцима и великим, дугим напорима пробије непријатељске фронтове, него мисли — и то сасвим правилно — да сврши рат много брже на тај начин, што ће од великих вароши и великих индустријских центара непријатеља, направити гробље отровним гасовима, које ће синити из аероплана.

Напада аероплана вршиће се главном тако, што ће покушавати да јак

гасове, који се бацају из нарочитих летала. Мали број таквих летала дошло је да уништи велике вароши гасовима, против којих не може да се заштити никаквом маском. Ако се овим гасовима дола још гас, који носи смрт, ма и у најзрањевијој форми, неће нигде спаса.

Ако дође до тога, и за сада немамо повласто да до тога неће доћи, за шест до девет часова после објаве рата ће у свима европским државама до такве ситуације, да ће умрети на стотине хиљада људи у ужасним мукама, и рат ће бити зрелији по то што ће фронтови моћи изменити њихове застареле гвоздене поздраве.

Генералштаби разних држава имају већ готове, на сатчасне рачуне, које су бранилац по првим несвесним покушајима одбране потпуно одбране одређи, и они ће пробати да нападну непријатеља у земљи, где ће они проузроковати једнаку штету, као што је била начињена у њиховој земљи. Због ове недовољне одбране, постаће рат гасовима директно једна утицајца за што веће убијање цивилног становништва, постаће гротескно маскирање маса.

Класа иста је.

Ова факта су позната свима владама. Зато оне негилирају питање о хуманизацији рата на тај начин, да се забране напади отровним гасовима. Али то је велика самообмана.

Рат је акт насља, и побеђује онај, који је насилнији. Ни један војсковођа неће се одрећи победе, која му обећавају победу. Што сигурније је средство, тим ће га мање одрећи. Рат није могуће хуманизирати, рат је могуће само ограничити.

(Из књазе мајора Ендера, „Лулно модерно право“ у јавној ороу чакане, „Паневропа“.)

Ренте за мајке.

По целом културном свету интензивно расте држава, општине и друштво на тала де мајка-породица, одојчад и мала деца добију боље хигијенске и материјалне услове за живот. По у многим земљама — Канади, неким државама Северне Америке, Данској и т. д. — проширили су заштиту мајке због деце и на доба, док деца не постану самостална или када мајке постану неспособне за зарађивање. За такве земље можемо рећи у истини да правилно цене високи позив мајке, јер јој омогућавају пристојан живот у свима дојима. Треба напоменути да су били свуда иницијатори тога напретка жене, које су своја политичка права пре свега употребиле на то, да се свестрано осигурају матере.

Као пример како изводе те напредне земље то врсту заштите матери, изнесимо статут који се на то односи норвешке престонице Осло, који је донет 25 септембра 1919 године.

По овом статуту имају право на ренту: удовице, разведене жене, жене које живе одвојено од свога мужа, и неутраде мајке под условом ако и деца живе с њима. Све те жене треба да су припаднице у Осло, да оне саме или њихови мужевци тамо станују најмање петнаест године, и да имају код себе или рођену децу, или адаптирану, или децу, којој су оне мањехе. Све деца до 17 година се једнако третирају, и треба да полазе ма какву школу. Ако се мајка опет уда, или пројужи живот са оцем своје деце, губи право на ренту. Годинишњи приход мајке је меродаван за висину ренте. Имају право на ренту, са једним дететом и годишњим приходом до 1000 круна; са двоје деце и годишњим приходом до 1400 круна и год. Ако мајка добије привремену помоћ ма од које стране, она се не урачунава у сталан годишњи приход. У-

Шта даје матерама Берлинска Општина?

Берлинска Општина већ дуги низ година даје оскудним матерама обилну материјалну заштиту. Ове године је она свој рад у томе правцу још проширила, тако да је њена заштита породица на врло високом степену. Све општинске установе, у појединим крајевима Берлина, имају за дужност да се расипају и да нотирају сваки случај, за којој девојци, где се налази која носећа жена или породица, којој је потребна таква помоћ, тако да дотична жена не трпимају из разлога, што не познаје све заштитне мере, које јој се могу пружити.

Породица ужива огромну помоћ у овим случајевима: ако је нем целокупан приход, или у случају да је удата преход њен и њенога мужа,

рачуна се само алиментација, коју деца примају од оца. Или издржавање жене од стране мужа. Ако мама ова плаћања стижу неуредно, при одмеравању ренте обзира се и на ту околност. Висина ренте је следећа: Мајка са једним дететом добија 60% од суме, која јој недостаје до утврђеног минимума за живот; мајка са двоје деце 70% те суме и т. д. Ако мајка постане неспособна за зарађивање, добија инвалиду, у висини 60% од суме, која недостаје породици до минимума за издржавање. Осим материјне ренте, породица има право на бесплатну лекарску помоћ, бесплатне лекове, и бесплатно лечење у болници. Ако неке из породице умре, општина даје помоћ за сахрану. Мајки, која има право на ренту, а која не негује и не васпитава децу како треба, одузима се рента, али се на њен рачун деца могу сместити у domu или у туђој породици. Ренте се месечно исплаћују.

Ово је у главним потезима статут општине Осло за ренте мајкама. Од колике је важности за целокупан начин живота породице, кад она има осигуран минимум за издржавање, то може проценити свако, ко зна како је материјална неспособност на душевно расположење. Овај начин заштите мајке и породице је и у том погледу од велике моралне доботи, што нема ничега поживљавајућег, што није милостиња, већ право социјално слабијег.

Помоћ породиљама.

Позната је ствар да се крајње занемари многа кућа, ако мора мајка за време порођаја у болницу, или ако нема никога, ко би јој дошао у помоћ, кад је она прикована за постељу. Деца су неуредна, кућа постане прљавна, муж постане незадовољан јер нема уобичајеног реда и затекне се у гостиони. Многе се матере због свих неприлика, које настају за време порођаја, прерано дижу из постеље, наравно на велику штету свога здравља. Да се спречи пропаѓање домаћинства и да се омогући породиљама довољан одмор, основале су жене још давно јермат у многим земљама организације за помоћ породиљама. Организација располаже довољним бројем спремних жена, упућених у цео кућени посao, негу и васпитање деце, те их шаље породиљама. Те жене потпуно замењују мајку и домаћицу. На тај начин остане породица живот у нормалном колосеку, због мајчине болести се не поремети ред. Деца су ошешљана и опрана, ручак и вечера су на време спремљени, кућа очишћена — тако да мајка кад се дигне из кревета нађе најлепши ред. Рад тих организација за помоћ породиљама веома је развијен и признат. Болесничке благајне, фабрике, државна надлежства (нарочито пошта и саобраћај) склапају са тим организацијама и уговоре, општине их подупиру и т. д., јер су за широке слојеве од неочењиве користи. Наравно да мора бити избор међу женама, које иду као помоћнице, најсавесније. Помоћнице добију од организације уговорену надницу, која мора бити добра, јер је њихов посao тежак и цун одговорности. Обично остају помоћнице код породиље по десет дана. Временом су те организације, које су биле првобитно осно-

ване само због породиља, прошириле свој делотвор у томе правцу да шаљу помоћнице и у породице, где се радили мајка ма од какве болести. Организација може строг надзор над радом помоћница и чланице организације редовно обилазе породице, у којима моментано раде помоћнице.

Рад ових организација нарочито изнадом због тога да бисмо дали подубу нашим женским друштвима за сличан посao код нас, који је од тако велике користи.

Рад на јавној добротности у бечкој општини.

(Српизетак)

Целокупан рад се дели на две велике групе на отворену и затворену помоћ и заштиту. Отворена заштита обухвата пре свега давање моменталне материјалне помоћи; она се даје оном, који је услед немилх околности спречен да прибави себи или својој родбини најрепу животну потребу. Оно је стање појединачно или породице такво да им прети дуго време беда, њима се дозвољава трајна помоћ. За особе старе над 14 година, та је помоћ *прилог за објасна*, за особе испод 14 година *прилог за одржање*. Тај прилог који се даје деци, који ни код својих родитеља, али сродника, није шавлонски, унапред утврђен, него индивидуалан и дозвољава се за време предвиђене потребе, али највише до навршене 14 година. Преко тог доба може наступити *породична заштитна* до навршене 18 године да долге опекривања дете добије могућност економске самосталности. У неком смислу убрја се и пријем у *оштински дом за безкућнике* у отворену заштиту. У тај дом примају се: особе, које су способне за рад, али су без дома и без зараде; оне морају дати као еквивалент за пријем извесан рад. Поред њих примају се и безкућни општинари за извесно време.

Пријем у затворену заштиту врши се од најновијег доба само кроз одређена места и то због тога да се постигне јединство одржања и без пријема. Тако је данас *оштински дом за пријем* једини улаз за заштиту све деце која оскудевају за заштиту своје породице и коју треба сместити у неки дом или код туђе породице. Тај дом је заједно и централно евидентно место за сву децу, коју опекривају општина Беч ван власти те породице. Тиме је потребна специјална допуна за *Централни кабинет* уреда за јавну добротит, који даје податаке о свим особама које примају на какву било помоћ из јавних средстава и који иде руку у руку са катастроф приватних удружења.

Аналогно овом месту за децу постоји место за пријем одраслих особа, који имају неизлечиве болести или су трајно неспособни за рад и којима су због тога потребне опекрбе у domu. Смештање у здрављиваћа врши доду централно место — централни уред за особе, којима су потребна лечења.

Овим административним полаваним таквим за опекрбу и заштиту одговара распоред домове општине Беч. Принципијелно се деле на домове за одрасле и за децу. Особе, које су чланови општине Беч и старе над 14 година, које ван неког дома не могу живети и поред њихове помоћи од стране општине, нарочито особе са неизлечивом болешћу и без пријема породице неге, смештају се у општински дом. Деца се смештају у нарочите домове, ако се нађе за њих примена породица. Поред тога има општина за децу нарочите домове за васпитање и то: за децу и младеж, која се тешко васпитавају; за децу чије васпитање је услед душевних, телесних и моралних дефеката, тешко спроводљиво. За заштиту шегрта има општина нарочите *исправке домове*

у које смешта оне шегрте, за које не може добити добре породице. Поред ових институција располаже општина Беч још *домовима за лечење* у свима формама за душевно здраве (децу и одрасле) и одвојене за душевно болесне.

Овај систем помоћи за стање акутне беле био не потпуно, ако не би имала општина још цео ред пунојућих институција, које су у главном превентивног карактера и које су нарочито предвиђене за очување подматка. Међу овим институцијама, су: *бачке трпезе*, *ферилне колоније*, *саветоданија за мајке*, *помоћ мајкама за сузбијање наследице свихица*, *саветоданија за васпитање*, *саветоданија за склапање брака*, *саветоданија за нервно и душевно болесне*, *саветоданија за алкохолизаре*, *саветоданија за туберкулозне*, *диспансери за спољне болесте*, *заштиту школске деце*, *помоћ школске деце за лечење зуба*, *профилашта за путоуће баке*, *игралшта*, *киселишта*, *култишта*, *забавишта* и *обавишта*, *оправилишта на мору* и т. д.

Година 1926 је општина Беч опекривала у затвореној помоћи 21.867 особа, а у отвореној 51.935 и још 37.306 деце за ових начина заштите. Овде нису убрјојене особе — њихов број износи неколико стотина хиљада — које су добиле моментано помоћ. Овај огроман посao вршило је 12.100 плаћених особа (правника, лекара, сестара, васпитача, забавица, техничара и т. д.) и 6.300 доброволних помаћача. У години 1927 је имала општина Беч околу 80.118.450 шиллинга (61.947.600 Дин.) у свом буџету за ове овај рад, дакле много више, него што има наше Министарство Социјалне Политике за цео државу а Беч нема ни цела два милиона становника!

Школовање матера.

Позив матера је један позив, за који данас не постоји систематска спрема. Код нас се чак много пута чује тврдња, да би сељак спремање маје извизио јер услед наших прилика, матере не би могле у пракси извести курсне поуке, које би напучале у школи, и да може сву теорију да замени мајчина љубав и мајчин инстинкт. Ми пак мислимо, да би наше мајке постале много активније у тражењу побољшања здравља и развика своје деце, када би биле у могућности да сазнају, какве прилике треба да се остваре, па да постану у истини добре мајке. Мајчина љубав и мајчин инстинкт сами нису била би за негу и васпитање деце. Када би за негу деце била довољно само мајчина љубав, не би била највећа смртност одојчади у најнекултурнијим земљама. Стога је потребно да се све будуће матере спреме за свој позив. Један веома леп почетак у томе правцу учинио је код нас «Подматка Црвенога Крета» са својим курсевима за младе мајке.

Једна узорна школа за матере постоји у Штутгарту, која ради већ десет година. За тих десет година, када је било Штутгартског општинских мајкама посећивање школе, Курсеве се одржавају по подне и увече. По подне курс траје 18 дана по три часа, а вечерњи 15 дана.

Настава обухвата:

- 1) Нега здравог одојчета и мале деце — теоријски и практично.
- 2) Болести одојчади и мале деце.
- 3) Васпитање.
- 4) Израда играчка из простог материјала.

Како се деца запосудују.

«Питања породичног права».

Поред тога постоји још нарочита курс за жене, које су већ порочити де школу, а хоће у току времена да обнове своје знање.

Ширите „Женски Покрет“!

Народни Женски Савез за гладне.

На прве вести о страховитим патњама нашег народа из оних крајева који су најтеже претрпели оскудицу услед глади, Н. Ж. С. упутио је један од свих Савезних друштва да прикупе прилоге за гладне крајеве. Као и увек Савезна друштва срдљано су се одавала овоме делу и са свих страна пристигли су прилози. Н. Ж. С. упућује нашем народу и дели их породицама са депом, које се налазе у највећој бедаи.

Прилоге су послале следеће организације:

Коло Српских Сестара, Београд 24.538; Коло Срп. Сестара, Јагодина 8.000; Коло Српских Сестара, Скопље 7.400; Коло Српских Сестара, Срем Карловици 3.770; Коло ученица, Београд 3.000; Добротворна Задруга Српкиња, Панчево 3.000; Коло девојка, Ваљево 1.500; Женски Хришћански Покрет, Београд 1.422; Добротворна Задруга Српкиња, Петриње 1.310; Јеврејско Жен. Друштво «Деборас», Београд 1.075; Коло Српских Сестара, Апатин 1.000; Коло Српских Сестара, Добротворна Задруга, Ириг 1.000; Коло Српских Сестара, Смед Паланка 1000; Народни Женски Савез, Лубљана, 1.000; Коло Српских Сестара, Коначев 1.000; Коло Српских Сестара, Звездица 600; Коло, Срп. Сестара, Беољана 500; Коло Барњавских Сестара, Бели Манастир Дарда 500; Удружење Дипломираних Бабица, Скопље 500; Женске Подружнице Обреновац, 500; Женске Подружнице Младеновац, 500; Словенска Кршћанска Жен. Свеза, Лубљана 500; Матица Народног Жена, Нови Сад 500; Жен. Подружница, Топола 450; Друштво Посестрија, Нови Сад 400; Коло Срп. Сестара, Гетово 400; Коло Срп. Сестара, Срем, Митровица 400; Коло Срп. Сестара, Алибунар 350; Женска Подружница, Аранђеловац 310; Добротворна Задруга Српкиња, Земун 300; Српска Женска Задруга, Ковин 200; Српска Женска Добротворна Задруга, Осек 200; Женска Подружница, Штретовц 200; Коло Српских Сестара, Струмина 200; Удружење Студенткиња, Београд 150; Коло Српских Сестара, Неготин 100; Српска Женска Добротворна Задруга, Вел. Бечкерек 1.000. — Прикупљено Свега Динара 68.557.

Народни Женски Савез је ову суму раздао преко следећих организација:

Коло Српских Сестара, Котор 5000; Коло Српских Сестара, Мостар 5.000; Г-ђи Анђи Петровић, упр. чл. Н. Ж. С. да раздели са Друштвом Књез. Зорке и Женским Друштвом-Цетиње, 5.000; Коло Српских Сестара, Гашко 4.000; Народна Женска Задруга, Јелса 4.000; Добротворна Задруга Српкиња, Кини 4.000; г-ђи Руки Прибићевић за Косово 4.000; Подобору Црвенога Крета, Бушумуја 4.000; Подобору Црвенога Крета, Магла 4.000; Коло Сестара са Организацијом учитељица, Охрид 4.000; Коло Српских Сестара, Сухак 3.000; Коло Српских Сестара, Невесиње 2.000; Друштву Косовка девојка, Нишкић 3.000. — **Издато свега 51.000 динара.**

Остали новац Н. Ж. С. упутиће ових дана такође оним крајевима за које је обавештен да се становништво налази у великој бедаи. Мале Савезне организације да се обрете Управи Н. Ж. С. у Београду ако би имале какав предлог у смислу раздабе прикупљеног а још неутрошеног новац.

Из уредништва. Г-ђица Алојајица Штеби има од 15 маја б. г. следећу адресу: Студеничка бр. 56. I.

Умољавање све претплатнице да изволе измирити сву дугују претплату, а нове да обнове претплату за идућих шест месеци. Новац слати преко Поштанске Штељенице на чек. бр. 53.191.

Правни и социални положај ванбрачне мајке и детета

Предавање Др. Маре Илић, одветника, држано у Загребу и Марибору.

Оно место, које је до половине XIX века заузимао филозофија, заузимае данас један други проблем, који нас по својој интензивности, даје се поседујемо речима проф. Метера, подела на највећи душевни покрет, који је пре 2.000 г. до хришћански филозофско-религиозни систем. Тај нови проблем, који данас уједињује све културне људе — чiji интерес прелази онај чисти уски круг личних брига и личног задовољства — је социални проблем, рад на друштвеном бољитку, социални рад. Социјали је проблем уздицају на степен знаности, траже се и проучавају еи теми, који социални рад најбоље погодује, идеја социалности настоји да продре на сва поља, те нарочито, да у законодавству добије нужно место. Закон, који није прожет социалним карактером, не одговара данашњем друштвеном схваћању, а према томе нема ни битне одлике доброг закона.

Да социјални рад буде успешан, није довољно, да има, који се њима баве, поседују већи, или мањи степен интелигенције, већ треба, да у свој рад унесе и топлине, срданости, оне чисте женске срданости, која се од неких ушисује жени, као минус, а којој с друге стране дубоко познаваоци и фиџији психолози, бољо оцењујући душевних квалитета и њихове вредности у опћем друштвеном животу, дају веома високи ранг. Шта је, које нас све, а жену, као социјално релативну и као живу и осетљиву онђе — мора посебно интересирати, свакако је питање заштите мајке и детета. О срећи мајке и валаном децејем нараштајућој овиси и срећа и будућности целог народа. Имајући то у виду вели и наш Устав у чл. 27., да се држава има нарочито старати о заштити матера и деце. Тим је нашем законодавству поједино дана и државства и стављена у дужност, што хитнији рад на овом пољу.

Наша постојећа закона морају бити реформирани у духу данашњег потреба, данашњег схваћања у више смерова, но особито хитне реформе треба у нашим законима провести у оним деловима, који се односе на жене, јер већина тих уставова и ако је можда некад имала свој разлог d'être, данас би већ давно требала да има место у музеју.

Исто су тако наши закони у много случајева неправедни и застарели и у односу према мајци и детету онђе, а нарочито према ванбрачној мајци и детету.

Однос, који међу мушкарцем и женом настаје из брачне заједнице, однос родитеља према деци и реципрочно, нормирала је држава у опћем грађанском закону. У дуљи, или краћи добровољно ванбрачни живот живе и ванбрачни родитељи, који то бивају у границама ћудорече. Тој и данас се не меша. Уколико из такве ванбрачне заједнице настане дете, долази држава, да тај однос уреди својом ауторитетом, јер је настало биће, ком треба одредити његов правни положај, његов однос према његовим ванбрачним родитељима, треба законом одредити, ко ће се бринути за узгој детета, за његову материјалну и моралну egzистенцију.

Код нас је државно јединство проведено још 1918 г., но иако је отад прошло већ 10 година, унификација закона није проведена. Тој и данас вреди један закон у Црној Гори, други у Србији, у Хрватској и Славонији, Далмацији и Словенији..., немамо једног јединственог закона за целу државу, па је према томе и правни положај ванбрачне мајке и детета у разним крајевима наше државе равно нормиран. — Следић ћемо у главном стајалишту, које према

ванбрачној мајци заузимае опћи грађански закон, како вреди у Хрватској и Славонији, те тако у новелираном облику вреди у Словенији и Далмацији, те опћи гр. зак. бивше краљевине Србије.

У главно питање, које се намеће задовољно код нормирања положаја ванбрачног детета свакако је питање односа ванбрачног детета према његовом ванбрачном оцу. Има ли ванбрачно дете онђе право знати, ко је његов ванбрачни отац? — Што се тиче односа ванбрачног детета према његовој мајци, ту је законодавац био данас на чисти. Осим ретких изимкама, како спада енглески закон, према ком је ванбрачно дете filius nullius — закон је одредио, да свако ванбрачно дете може истраживати, ко је његова мајка, мајци је наметнуо издржавање ванбрачног детета, поделио му наследно право према мајци, оно носи њезино име, има с мајком исту пасудност и т. д.

Установити законодавац, што се тиче односа ванбрачног детета и његовог натуралног оца, а како је ово изражено у европском законодавству, даде се у главном свести и два типа, два система. Једно је систем т. з. „Vaterschaftsklage“, а друго, „Annerkennungssystem“.

У земаљама, где вреди први од наведених система, дата је ванбрачном детету могућност, да оно установи идентитет свој ванбрачног оца, те су му према њему дата и разна законска права. Други систем скрива ванбрачног оца сасвим на замес, те брину над ванбрачним дететом у целисти представља мајци. Дете не може истраживати, ко му је ванбрачни отац, оно може једино од њега бити добровољно признато. Отуд и име овоме систему. У први тип закона спадају: немачки, аустријски, бивши, као и садашњи руски, те наш закон; у други тип спада француски code civil, закон у који се њу наслањају: талијански закон, те у томе делу српски закон.

Код проматрања принципа, на које је поједино законодавство стало, од највећег је интереса промотори и разлоге с којих се законодавац решио за овај, или онај систем, стајалиште.

Старијану француску code civile представља је сам Наполеон. Његово стајалиште у овом питању је — непотпуно изражено у познатој реченици: — „La société n'a pas intérêt а que les batards soient reconnus. Идеја, која је у овој отпурјој реченици садржана налаже је места у формулацији art. 340 с с., који гласи: — La recherche de la paternité est interdite. Од овог начела, које ванбрачног оца из ванбрачног односа решава сваке одговорности, статуирана је једна једина изимка за случај enlevement.

Без обзира на аутентичност Наполеоновог стајалишта, упућено је — напустио је Јуриста Мелу, код нас остати, јер су у овој реченици поједино систематизирани сви аргументи на тему којих се дуго бранило — а можда ће се код нас још и покушати бранити! — систем, који је кратко истраживачи децијег оца, аргументи којим се доказивао социјални интерес, који постоји у одржању тајанственисти натуралног оца, а који је социјални интерес у овом случају идентичан с интересом оца, а у отпуром ангажиран с интересом детета и мајке.

Иако се социјални интерес артикула 340 ф. п. к. видио у заштити легалне обитељи, у заштити морала, ипак се морамо питати, да ли је ово станавиште — па ма с које га стране промотори — доиста у социјалном интересу, је ли у интересу по друштву, као таково, да ономогући толиком делу својих чланова, да утврде своје дивљило станае? Кад човек предмет овог с праве

његове стране, брзо мора доћи до сасвим противних закључака, а и праиса нам то показује, да илегалне везе највише облику у земаљама где истраживање патернитета није дозвољено. Тим легална обитељ и политика, која иде за пољвањем броја легалних обитеља, губи своје право. Зашто, да се мушкарца жени — вели Меда — и намеће себи на врат велике бригае, терет, кад он може наћи велики део задовољства, што га брзо пружа, у слободној вези, која му не намеће никакво одговорност, зашто, да не бере цвеће „nei recini proibiti“.

Рекло се даје, допусту ли се патернитетска тужба, страдаћ ће морал код жена, она ће се лакше упуштати у илегалну везу.

Без обзира на чињеницу, да би ово претумачено лакше упуштане жене у илегалну везу одмах нашло своју протитежу у тежем и обирнијем упуштану мушкарца у илегалну везу, мислим, да могу слободно устврдити, да најмањи број жена, кад се упушта у илегалну везу, мисли и зна, као се закон односи за случај, да из овоме делу последиче Хришћанство, које је религиозни и филозофски систем, у ком је скоро свети карактер обитељи и обитељског јединства, нашао своју најачу санкцију, није у својим законима пречело натуралној детету истраживање оца. Није ни морално, ни праведно свалити на мајку свак терет, који настаје из илегалне везе, а оно, што није конформно праведности — вели Меда — није обфориран ни у друштвеним интересима. Не може постојати неки друштвени интерес противан праведности.

У томе је већ осуда Наполеоновог изреке, но још и други елементи долазе у прилог, а против Наполеоновог становиштва.

Позитивна је чињеница, доказана искуством и статистицом, да физиолошки детегенерација, нагла смрт, малобројност ванбрачног детета, и ванбрачних ванбрачним децом. — Иде је оправдана друштвеној пасивности према тим чињеницама!... Није ли неосовладаност, коју ванбрачна деца показују према друштву и друштвеном поретку само наравна реакција свесног индивида — да оставимо даље код Меде — против овог става, које је према ванбрачном детету заузело друштво, кад му ускрваје и онотворно и правотворно и у друштвеним Осим ових социјалних разлога, систематизираних у Наполеоновој реченици, износи се и износило се против система, који даје могућност истраживања очинства и други разлог ради код др. Liszt ове на аларм и вели: — Schilt den Mann gegen das Weib, schilt den Mann gegen Mutter und Kind.

Liszt и нови истомислишњаци наду, на којима критеријума почињати патернитетску тужбу, како ће то доказати, ко је отац детета, ванбрачно очинство почиња на фикцији, ванбрачни је отац нека смешна фикција, „Vater mit Gänsefischen“.

Истина је, да се о патернитету не може провести доказ, као о материнитету, да се законски системи, који усвајају систем „Vaterschaftsklage“ морају утицати фикцији, но мора се узети у обзир, да се не само ванбрачно очинство уопште не може очинство, оснива на претпоставци, те би према томе свако очинство, а не само код незваногитог детета, могло доћи у питање. Брак сам по себи није још гаранција, да је ме отац детета, гаранција лежи у моралним квалитетима мајке без обзира, да ли је она удата, или неудата.

По системима, који усвајају патернитетску тужбу, дозвољено је за утврђење очинства, да се докаже интимни однос с мајком детета, у извесном року. Кад је једном то доказано, тужени ће се моћи решити нежељеног очинства једино, ако било помоћу физиолошких, било помоћу којих других околности, успије доказати, да он из тога односа није могао бити отац.

Велико је било питање, да ли се патернитетска тужба дозволи и детету мајке, која је у исто време

стајала у ванбрачном односу с више људи; како се има поступити, ако тужени изађе с тим приговором, exercicio plurium concubencium. Аргументи, који говоре про i contra држе се у протитежи, јер у колико би се ванбрачна мати могла користити повлашћеним положајем, те по вољи би тужила, ког ће десимитрати, као децетог оца, могао би се и мушкарца поистинити експлицитно и на време се постарати, да је касније може с успехом ставити. У осталом — вели Ehtenzweig — изишпан је страх, протитежу и тако нема деце, а ако се и догоди, да добије дете, оно обично, а ради свог зданиа, тај, ко је отац, а осим тога код ње не постоји и нека зданијана амбиција, да сама издржава дете свога теча. Протитежу за име и не пита, но на против вели Ehtenzweig често отац само мушкарца промишљено затварају своје име и валаној децоји...

Леници и јуристе, који у канвену праву заговарају уметну стерилизацију, као превентивно средство против злочина, стоје на становишту, да се код жена, које су у интимној вези с исто време с више мушкарца, мора извршити присилна операција, која узрокје тужба, и то у случају, ако је таква веза већ родила дете ванбрачне деце. Иста би се операција имала провести над детегенерираним и потпуно душевно болесном женом, као и таквом децом, те злочиницама од наваде.

По француском је code civil, како смо већ истаки, истраживање очинства забранено. Исту уставову садржи и талијански грађ. зак. у art. 189. и код вели: „indagini sulla paternità non sono ammesse, forsché nei casi di ratte o di stupre, te rumуьски и српски закон.

Српски се грађ. закон у свим осталим уставовима потпуно ослања на ауст. гр. з., на уставове о патернитету промењене су г. 1868 према ф. п. к., те је у § 140. изречен принцип: — Ко је отац детета не сме се ни истраживати, ни доказивати — у изнимку за случај одводена и силовања.

Друштва за заштиту деце, те нарочито женска друштва подузела су све, да се у Франуској укине тајно очинство, да се дозволи патернитетска тужба.

Иако данас у Франуској истраживање очинства није припуштено у свим случајевима, ипак је — благодарећи човеку племенитом настојању, који је извршио кроз сенат турски закон, који омогућује патернитетске тужбе даје и пет такзистично најбржејих случајева:

1. и 2. у случају одводена и силовања у колико се исто догодило „dans l'époque legale de la conception“.
3. завођење извршено mala fide у дављустом.
4. у случају писменог признања са стране оца.

3. ако се тужени бринуо за дете, како отац, али и оно све само у случају, у колико мати није била у inconnuité notice — под чим се мисли сваки неморални чин, дакле не мора неморални чин узроквати сумњу у особи оца; то друго у случају plurium concubencie.

Тужба припада само детету. Подићи је може мати, као заступница детета, или дете по постигнутој пунолетности. Деци из аугтеринског очинства, те из илегалне тужбе не припада.

Иако је овим законом дана могућност патернитетске тужбе у тих пет случајева, ограничења уз које се та тужба може дати веома су велика, но и осим тога закон се на сваки начин стара, да би у колико је могуће заштити очев анонимитет. Исти овај закон из 1912 г. забранује сваки извештај о процесима на признање очинства; да би мушкарца заштитио против свенталног уценивања, од стране француског кануу против натуралне мајке, која процес изгуби. — Натурална се мајка казни затвором од 1—5 г. плус 50—3.000 фр. глоба, плус лег. изгона из места пребивања.

Српски законодавац и ако је блаже уставне аустр. закона, како је споменуто, заменио, с тежим угс. ч.

к. није даље следно свој извор, ове промене, које је 1922. г. доживио фр. закон, нису унишле у србијански гр. з.

У Хрватској и Словенији, то Далмацији вреди аустр. грађ. зак. и то у Словенији Далмацији скупа с напредним уставима, али који садрже нешто другачији закон о тер. мањком типу закона, који патристичке тужбе дозвољава.

По нашем су закону законита она деца, која венчана жена роди у законитом року — § 155 — дакле у Хрватској и Словенији седмог месеца после склопљене жењидбе, или десетог месеца после смрти мужа, или коначног разрешења жењидбеног веза. По новели је овај рок одређен са 180, гесп. 300 дана. Законитост се доказује или макар и венчана жена поднесе, или после овога рока може муж, као и његови интересирајући рођаци, побитати. Адултерни мајке сам по себи, ни њено јарично тврђење, да је дете незаконито, да муж није отац детета, не одузимају код нас детету законитост његово рођења и то према принципу: *Wem gehört die Frau, dem gehören die Kinder.* — Ванбрачна су деца према томе, да се поседују дефиницијом проф. Перла, а не дефиницијом др. закона, који се тиче у браку, или ако је брачност с успехом конституирана.

Како смо већ истаки патристичку тужбу наш закон дозвољава, договор *plurim concubencie* се не узакazuje. Да у бишјој краљевини Србији не вреди и данас други систем, не би за нас цело ово питање било од велике важности. За постојеће стање а обзиром на прописе наших закона, да се тужба има поднети код оног суда, који је износио за ову тужбу, дакле код законца детета ванбрачног детету, на правном подручју Хрватске, као Далмације и Словеније, по-стати издворне. — Ако је ванбрачни отац Србијанец, неће бити могуће против њега поднети патристичке тужбе.

Осим добровољно признатог детета и детета ком је отац у случају силовања и одводења судски утврђен, ванбрачно дете у Србији према својим имовинским, ин. обитељским правима. Описну власт у Србији над ванбрачним дететом врши старатељ, издржава дете мати и то у сваком случају мати у првом реду. У колико су у питању призната ванбрачна деца, а мати је неимувна, онда дужност уздржавања пада на оца, сву осталу ванбрачну децу дужна је у случају неимувности, материјалне беде не законске мајке издржавати кућа, где се дете родило, односно мајчина општина.

Неправедност овакова нормирања је јасна, а све тешке последице, које из њега нужно произлазе.

Наш закон искључује ванбрачно дете из очеве фамилије, али налаже оцу у првом реду дужност издржавања детета и то без обзира на сваку релацију међу очевом и мајчином имовином. Ако ванбрачни отац нема имовине, али је способан, да припреми за своју децу школу у Хрватској, издржавати дете. Дужност издржавања почиње с породом детета. Издржавање престаје, као и код брачне деце, без обзира на доба, чим се дете може само издржавати. Ванбрачно дете не наслеђује свога оца, али му пристијо издржавање од очевих на следника. Тај захтев на издржавање ванбрачног детета ужива приоритет пред захтевом на нужни део брачног опекрбеног детета. Мајци самој предаје ванбрачног оцу детета у Хрватској и Словенији не припада никакво право. Други закони нису били према ванбрачној мајци овако неправедни. До револуције припадало је ванбрачној мајци у Русији издржавање, као и детету — о болшевичкој Русији говорићу касније, — аустријска новела одређује, да је ванбрачни отац дужан ванбрачној мајци надокнадити трошкове порода и дати јој издржавање за 6 недеља после порођања ванбрачног детета. У овом случају не би остали без нужних средстава садржи поједино новела благоволујној установу по којој савлаштан

мајци пристијо право, да три месеца пред порођа од оног за кога докаже, да је с њим била у интимном односу и у колико овај однос приближно пада у законито време, тражи, да у напред полози за дете издржавање за три месеца, те обични закон, који је одности за трошкове порођања. Ова уставова у стању је, да спречи многе злочин у који иначе мати невољно срђе под притиском глади и потпуне беде за оном време, док се код суда не доврши поступак на признавање очинства.

Као што законској деци, тако и незаконској деци и то овој одмах по порођу, именује суд турсима, који има да води бригу о свим дететима интересима, о његовој имовини и његовом итд. болем здрављу.

Према је турсотрој једна од најозбиљнијих дужности, коју човек може на себе преузети, у пракси имамо мало добрих турсота. То би највеће могла да кажу сама деца, која су по којој несрећи била лишена очеве скрби, или као ванбрачна деца нису у оцу никад имала старатеља, — а пријатног је турсота турсотрој пореди знање, које она најчешће, или чак болем здрављу, од судова у Хрватској и Словенији још увек од турсотроја принципијелно искључене.

Према је турсотрој једна од најозбиљнијих дужности, коју човек може на себе преузети, у пракси имамо мало добрих турсота. То би највеће могла да кажу сама деца, која су по којој несрећи била лишена очеве скрби, или као ванбрачна деца нису у оцу никад имала старатеља, — а пријатног је турсота турсотрој пореди знање, које она најчешће, или чак болем здрављу, од судова у Хрватској и Словенији још увек од турсотроја принципијелно искључене.

Запуштеног, беда, ли примери, помањак обитељске пажње рађа код ванбрачне деце, како смо већ споменули, далеко већим процентом криминалитета. — Принцип у „Handwörterbuch der Staatswissenschaft“ вели, да је у доби од 12—20 година у берлину кажњених ради злочина и прекршаја извршних власти највише ванбрачне деце. — Овде се особито види од какве је спасоносности банска наредба, која је у Хрватској и Словенији донета на основи овласти Народнот Већа 1918 г., а по којој потпуна криминална одговорност у Хрватској и Словенији настаје тек са навршеном 18 г. Све казне на које дете од 18 г. буде кажњено носе на себи цетиљ узгојни карактер. До 18 г. суди посебној судови за ванбрачне деце. Судни је један судија пред којим деца не стоје, као кривац пред редовним кзненним суцем, ком је задања, да утврди кривну и изрекне казну, већ, као залутали син пред добрим и разумним оцем, који налаже, да га најстрожијим мерама изведе на прави пут.

Од свих закона био је до најновије доба најнапреднији у односу према ванбрачној мајци и детету норвешки закон од 10 априла 1915 г. који је предвидео, да отац и мајка не говоре о ванбрачном, илегалном детету, већ о детету родитеља, који се нису венчали, ванбрачна мајка мора пријавити суду оца детета, те три месеца пред порођа ставити захтев за алиментацију. Отац је дужан издржавати своје натурално дете, оно ступа према њему у родбински однос. Име наследно право, као и деца у браку рођена. Мајци пристијо издржавање три месеца пред порођа, те трошкови порођа. Овај отац и мајка, што је дужан и матери и дете, суд га може осудити у завод за присилни рад.

Исто је тако напредно — особито, што се тиче нормирања правног положаја ванбрачног детета — закон у болшевичкој Русији. Пре него што пређемо на саме законске прописе интересантно је бар у најкраћем приказати промоторију, како се законодавство у Совјетској Русији о којој се говорићу касније, развило.

Први брата болшевичке, или — како се већ тада називала — комунистичке владе називала опетобарске ре-

волуције од 1917. г. било је што хитијне уништење свег оног друштвеног поретка, који је у Русији владао до револуције. Поступало се безобзирно. За сваку се методу налазило оправдање у коначном циљу, ком је имала довести радничка диктатура, дакле комунистичкој држави у којој су појмовно сви једнакви, сви једнакви. Постојећа је диктатура проглашена нужним пролазним стањем сретног комунистичкој држави. Буржојазију, као противнику комунизма и комунистичке државе, као и све институције и законе, које је ова класа створила, требало је уништити. У кратком периоду од једне године уништина је доиста радничка руска влада већину царских закона, а међу њих доцела равне декрете, од којих издвајам закон оштета, од судова у поманјку законског прописа имају судити по слободном судачком уверењу, које има своје границе у интересу комунистичке партије.

Ово је први период правног развоја у комунистичкој Русији, који обухвата време ратног комунизма, а траје до 1921. г.

Радничка је диктатура својим методама истина изнела победу над ратном буржојом, руска је буржоја изгубила своју власт, а државна Русија није остало ни трага, већ је прешла у државно власништво, подужења су социјализирани, на она идеална људска заједница — комунистичка држава — у чије је име толико уништено, удаљила се коначно у недостигају даљину, јер је политичка победа болшевичка била у овој време потпуни господарски крах. Иста је господарски крах пресијало плаћу на деломични повратак оное, што је било унапреднаштво, од капиталистичког господарског систему, т. ј. новој господарској политици, Пету, који се — будућ је ипак држава остала власница главних економских добара — зове по Лениновој ознаци — државни капитализам.

Концепције дане иностранцима, деломична успостава приватног власништва, граже сигурније законе него што су били постојећи манјакви државне власти, пошто господарско политичко владање и постојећи законско законодавни рад. Стара се цео низ нових закона, који, и ако настаје, да сачувају ознаке ратног комунизма, али базирају на капиталистичком систему.

Главни од тих закона је опћи грађански закон, који је ступио на снагу 1. јануара 1923. Овим су законом гарантована грађанима будућа права; имовинска правда, која су прије тога извршила припадала, а која је изгубила тежину, рећи и постојаност, су овим законом укинута путем „револуционне застарек“.

Ово је други период законског развоја болшевичке државе. За разлику од осталих европских грађанских закона, болшевички грађански закон не садржи у себи и обитељско право. Ово је право нормирано посебно и то најпре у 1917. г. путем декрета, а оца 1918 г. путем закона. Закон о обитељском праву је још непотпуно извршен, али је још датира из комунистичке, дакле пре све закондавне епохе Совјетске владе. По свом садржају представља културну тековину, која ће се при донашњим нових закона морати узети у обзир јер је у овом закону добрим делом узет у обзир напредни дух времена, измењене данашње друштвене прилике. — Брак по томе закону није манус мужа над женом, већ равноправна заједница, која објем странаријања могуће је на индивидуализирање се економској развој у врху општег живота. Забрањена је црквена, а уведен грађанска форма брака, растава се обавља већ на једностранни захтев једног од брачних другова и не губи посебног значаја. Жена удајом не бива своје држављанство, једнако ни име, супружн носе по споразуму, или сваки своје првацине име, или заједничко — једног и другог.

Исто је тако радикална измена проведена у брачном у положају ванбрачног детета.

§ 133 истоје закона вели: — Основ обитељске није у браку, већ у фактич-

ном пореку, нема никакве разлике између брачног и ванбрачног детета. — Све последице, које из тог принципа произлазе проведене су до скрајених консеквенца. У данашњој Русији не вреди код нас постојећи принцип: *Wem gehört die Frau, dem gehören die Kinder.* О овоме се особито воде тачни подаци о њеном пореку. Рођајући, који даде једне податке о пореку свога детета, казни се веома тежак казном. Према томе, ако је отац детета нетко други него мајчин муж, мати је дужна у уреду најстаријим правота оца свога детета, јер се иначе излаже опасности тужбе, коју против ње може поднети свака интересирајућа особа.

Чим је утврђено, ко је отац ванбрачног детета, стиче ванбрачно дете према свом оцу сва право, као и брачно дете, дакле право издржавања, право, да му отац по тестаменту остави, или, да му у поманјку очеве располаже — *ipsa lege* — припадне овај део очеве имовине с којом отац може слободно расплагати (10.000 златних рубаља). Нужном дела болшевичко наследно право не позна.

Ванбрачна мајка има право на накнадно преложавање ношења детета, трошкове порођања итд.

Такав је законски положај ванбрачне мајке и детета у болшевичкој Русији, али на жалост морамо истакнути, да још поволну законску позицију прати једно тешко фактично стање. — Ученици, публицисте, који су у болшевичкој Русији путовали са највећим симпатијама износили ужаснајуће слике о запуштених сиромашних деци, као и сиромашних жена уопште. У Москви постоји цела војска бедних матицама, који су савим изгубили људски вид, лишени су сваке стике и морала. Баве се крађом, просјачењем. То је нови тип људских створова у Русији, који се зове *жизноризорнија* — без надзора... Положај је сиромашних жена по азиљима ужасан.

Кад упоредимо све ове разне законе, узамемо у обзир све последице, које могу настати услед код нас још увек постојеће правног партикуларизма и пред њим постојећим породицијним прописима, пред ванбрачним породом, хитна потреба једног јединственог, напредног закона на овоме пољу указује се сама од себе.

Постојат је ванбрачне деце кад нас знатан. Од сто хиља рођене деце 7 је ванбрачних, а од сто мртве рођене деце 10 је ванбрачних.

Од других држава највише се ванбрачне деце рађа у Аустрији, затим у Немачкој, Данској, Шведској Италији.

II.

И ако социјални проблем данас заузимамо тако важно место, како смо у почетку навели, ипак се друштво у целини, не само кроз законе, који често датирају из једне дана далеке епохе, према ванбрачној мајци и детету односи с веома мало разумевања, мало самилости. Та непријатељски став друштва према ванбрачној мајци и детету дјаријво пријавује изјаву једног немачког писара у једној од својих расправа о правој.

„Једне нечери дође великом учитељу истине, ког су Хријли ученици свих страна простране земље, неки дечко, покони се с замоли, да му он смије слушати учитељеву науку. Но како дете није знало, да одговори на учитељев упит из ког је племена, ко му је отац, врати се хитно у своју колибу к мајци, да му она да одговор на учитељско питање. Сиромашна дете још нејавије затрпала, да је мајка настала из ког племена, ни ко му је отац, јер је оно било дете њеног греха.“

Кад се дечак врати учитељу и казаво му истину, учитељ се над њим ражало, но учитељев су се ученици од њега с презиром окренули...

Учитељеве су ученици учили само спољашњи факт, да је дечак незаконито дете, но учитељ је уважио и дечку искреност и веру, није судио дечку према мајке, већ га примио у своје обитеље, настала из ког племена, ни ко му је отац, јер је оно било дете њеног греха.

Учитељеве су ученици учили само спољашњи факт, да је дечак незаконито дете, но учитељ је уважио и дечку искреност и веру, није судио дечку према мајке, већ га примио у своје обитеље, настала из ког племена, ни ко му је отац, јер је оно било дете њеног греха.

ванбрачног детету, већ и према ванбрачној мајци чију је тужњу судбину тако дирљиво опевао наш велики песник Др. Прешерн у познатој песми: «Незаконска мати...»

Ванбрачна мати не значи неморална жена. Наиме много и прости-тутки према којим је опште при-имати самодости, но видети само, да проститутке ретко имају децу. Већина ванбрачних мајки потиче из сиромашних друштвених слојева: служавка, дојиња, надничарка, келнерица. —

Принцип у „Handwörterbuch der Staatswissenschaft“ наводи табелу за по-стотак ванбрачних мајка у Берлину у г. 1904—1907 према професији. — Служавка има 34%, 21% дојиња, 12% келнерица, 24% надничарка, 61% остала ванбрачна а б без знања. Као главни разлог ванбрачног одно-са свих ових жена наводи и Принцип њихово сиромаштво, које им онемогућавају удају. Ванбрачни пород, велики он, није никаквом мерило морала. Де сиромашне девојке већ и по сво-ме положају, долазе у ситуацију у које богате девојка никад не може доћи, остају без заштите у најрани-јој доби, потпуно прелазе у самам себи, док не доживе или злук позна-вања, да њихово лаковерност и слабо познавање живота искористи. —

Типичан пример, како сиромашна девојка, која је већ од ране младости упућена на заслужбу, може лако стра-дати, садржан је у истинском при-поведању једне мале девојчице из хрватског Загребја с којом сам разго-варала.

Ево у кратко, што ми је припо-вело: «Како кућу, код нас и да брату, који су од мене старији. Груна и имамо мало, па ме мати на тектин на-говор посла у Загреб, да се чему на-учим и да нешто зарадим. Овде сам најпре дошла текти, која у Загребу на Сајмшћу продаје старе ствари. Први дан је било добро, ја сам ра-дила, а текти ми је давала јести. Ни-сам била сасвим сита, али сам могла поднети. Но већ после неколико да-на, чула сам, како је у поћи текти. Текти, с којим је моја текти живела и ког је уздржавала, почео текту по-вати, што ме драги у кући, да бада-ва јадем. — Било ми је веома теško, јер ја нисам ништо бадава јела, а и пренала сам се, шта ће са да бити. Доиста, текти је постала са мном о-сорна, главољавла је у ноћи дрхта-ла од студени, јер су ми узели по-криваку, ког сам најпре дошла. На-последку ме текти одвела у некој го-стињаци у Сајмшћу, и рекла ми је, да у отаџину, да ће ми бити добро, ако се будем умела владати.

Кад је текти отишла, уредила сам кухињу и за тим пошла у собу, камо ме госпоња позвала. Стан се састајао само из собе и кухиње. Кад сам у-нишља у собу, силно сам се засти-дила, јер је госпоња лежала на ди-вану сасвим свучена. Рекла ми је, да седнем и почела се са мном разго-варати. Тако је трајао до краја дне. Кухарица само ништа, а до краја је шао, а текти старији ружији господи-ну, госпоњу је пољубио, а мене погледно по лицу и рекао ми, да се не требам ништа бојати. Кад је на вече дошло време спавања, рекли су ми, да лег-нем у њихову собу на канап, што сам учинила према би мали радије спавања у кухињи. У ноћи сам се пробудила јер сам осетила да неко стоји код врата. Био је то госпо-ђин муж. Опет ми се дао умиривати, и тражио да га оставим да спава. Не-могуће је се, међутим, пробудила и до-спавати. Саг су се они обоје стали смијати, а ја сам проплакала целу ноћ. У јутру кад су они заспали, по-бегла сам текти. Текти ме није ни-слушала, већ ме до крви истукала и опет силом одвела госпоњу. Кад се опет приближила доји, ја сам се та-ко бојала, што ће бити, да ћу мо-рати побегнути страшног господина, а не само опет побегла и савирала се у неку „Навет“! Од гласа студени, ја сам — био је децембар — једна сам се држала на ногама. Тамо ме је наша-ла жена некоег старјавка, питала ме за-што пачем и кад сам јој ја се исп-приводила, одвела ме к себи. Код

ње ми је било добро, она ме научи-ла крпати чарапе, поспрматати, пе-глати и нешто кухати. Касније ми је наша добру службу и сад ми је до-бро...»

Забљемљила сам све како је дете приповедала. Видела сам, да није била свесна стов како је зло срце про-вела управо божиња провидност. Спа-сио ју је тек случај и нећ здрави инстинкт, који ју је рекао, да је бо-ље бити на улици, јег код голе го-споње и «јрдог господна» — како је она говорила.

Кад ми било нужно још примера, могах мих ванвести и случај у јед-ном селу у нашој држави — који на жалост није јединствен — у ком је уметник, према школе дејфориско уче-ње стваријув развела, а који први никад није био кажњен услед сти-дистих, којих није било ни пуних 15 година... —

Од сто ванбрачних мајка било је у доби између 15—30 година 1905 г. у Берлину 86, у Копенхагену 82, у Шведској 72.

У каснијој доби све је мање ван-брачних мајка.

И ако све то видимо и знамо, и-пак не утиском нешта у обир, већ судимо, и ја смо ми жене често ја-строже судије. О госпоњаво, које своју службу у њеном тешком стању за-држе у кући, које ју у критичним ча-совима помажу саветом и делом, при-поведа се, као о великим виммама. Већина тих несретница остаје без места, без зараде, као и радница и шваља и остале приватне и државне намештенце.

Колна је неправда у томе, кад чо-век не може ништа учинити, а своје право поднети кроз какова не-хичка и физичка страдања пролазе, у каквој беди донос на свет то јадно дете свог греха! Ако ми често сваки осећај отуђи, није ли то на равни последица њиховог положаја?

Има ситуација у животу човека, које решавају сваке кривње. По јед-ној интерпретацији страшне испо-вести конта Утолина у Дантевој Ди-вини Комедији, тумаче сењегове задње речи тако, да је кинте Утолино схва-вана главоју још сопствену језу, коју је волео већ се на свету. Данте га не суди, нађ у истој песми, даје већ раније оправдање за чин, који се морао одиграти, преко уста саме де-це, која кад виде оца, где гризе руке, кажу:

„Padre, assai ci fia men doglia,
Se tu mangi di noi: Tu ne vestissi“

„Queste misere carni, e tu le spoglia...“
Насупрот томе порицати херојство Наполеона, који је био велики иста историјски опис, који тврде, да их је студен и глад на бегу из Ру-сије, натерала, да једу своје другове. Без сумње су то све страшни чини, да ипак би теško ко од нас имао смелости, да им суди.

Законодавац текту психичку ситу-ацију ванбрачне мајке не узимље доволно у обир, већ је кавни и у случају својевољног пометнућа и у случају самог поретка њеним капања. Некако тако рећи, да има чиница, по којима се, да ванбрачна мати поред све теškoће свог материалног и социјалног положаја показује у бор-би за egzистенцију свог детета упра-во ретку и ненадкљиву љубав и покртованост.

По схваћању простог народа није сваки ванбрачни однос заворан. У северној Далмацији постоји обичај, да семак девојку „одева“ — што је код њих старији и значајнији свекна-блин, али се венчава, а онолико год касније, али никако. Паче се до нај-новијег доба сматрало срамотно од-мах се венчати. — Док је жена, како они веле „млада“ — па била факти-чно и стара — дође се не венчавају. Исто је тако у неким деловима Не-мачке сличан однос пре брака пра-вило, али се деца, која се у оваком односу роде, по народном схваћању не сматрају ванбрачним децом. Тако је ванбрачно само оно дете, које ро-ди девојка, али удовица, чије није ододелања (ованова се мајка, као и дете гледати с презиром.

И они, који се с највећим непри-јатељством односе према неутатој мајци, заборавају свој анимизет

у случају њене накнадне удаје без обзира, да ли се удала за оца натур-алног детета, или за кога другога.

Да би се у том случају поправно одмах и социјални положај детета, одређује новонак, да мајчин муж може бити признат, те пристанак де-тету, односно дејство твора, деги женском детету своје име. То је од-реба, којој се не може порећи вели-ко социјално значење, јер се тим одстрањује она разлика имена из ко-је се спознаје ванбрачног дејерије стања, а које детету већ у првим корацима, кад ступи у живог проуз-рокује толико бољи.

Задаћа је нашег данашњег законо-дава, да испита узрок ванбрачних породе, разлоге данашњем жалосном стању ванбрачне мајке и детета и да путем доношења нових праведних норма поправи то стање и тако ко-ристи целом друштву и држави и успостави сагласност с прописом на-шој устава.

Будући су и најидејалнији закони крути, на друштву остаје дужност, да ту крутост ублажи.

Никола Томазео:

Неколико ријечи на успомену мајке своје.

Видио сам звезду нове свјетло-сти, чини ми се да погледа на мене весела и љубовна. Дух је твој, мајко мила, који мени говори са висине небесне, и вели ми: с то-бом сам вазда, синко, и по свуда.

Ах! нисам ја, мајко, с тобом био кад сам могоа; очи твоје нису се наситиле у очима сина твога.

Нисам се још доста плакао: ни-сам доста показао души којој ка-ву је мени матер дао отац живих и мртвих, какву сам матер изгубио.

Сила велика немони уз твој свјетлост разума, није могла нити благословити сина свога уздржана у даљених земаљах.

Али благослов твој, мајко тужна, слидије је свагда, како оно анђео стра-жиња, у крајне далечине стопе моје.

Нисам ја видно своје твое, удо-внице јадна; нисам ја чуо потужење твоје: ниси ти мени приказала ранае срца твога; како то јуни био сам ја теби, жалосна мајо.

Када ти бијаше још од овог свјетла, много пута у сну сам те видјео, да бијаше или мртва или зловолна, и бијела и смуњена протива мени; и тада рекох: умрла ми је мајка моја. Посли, када сам те изгубио, видјо сам те у виђе-њу ноћном љешну и млаћу и ми-лију врху мене с твојим очима пуним слаткости и разума и пони-жења. Јер понижења бијаше, при-драга, и прам већим и прам рав-ним и прам недостатној сину твојом.

Сахрањно сам, као блага велико, виласе од частиве, главе твоје: омотани су околу прстена мога: сваки дан љубим ово драгу спомену мајке моје. По свуда гди сам био, прстен часни слидије је мене, као оно вјеран спутник, како пра-во утјеשהње туга моја. Спомињем се сваки дан дана младости моје: како си ти мене отхрањила у љу-бави бојској, у љубави браће у ми-лости прам несрећним; спомињем се наше шетње јутрење у прољеће; спомињем се суза које си толико пу-тила лад сам ја ишао у удаљена мјестатражити љубав и пријатељство и весеље. Глас примогучи говораше вазда срцу мое, тјерајући ме из куће оца мога, и заповједаше мени да нијем признати и допити истину нову, да ињем природи братност праве, природи љубави лепјости циљеве и вјековите.

Вратио сам се након много то-дина под кров твоје отацствене моје, а нисам нашао него два гроба студена, немогућа ни чути ни ви-дети сузе ни гласе моје. Али ти, мајко блага, чујеш и видиш све што ја мукло говорим с душом покороном мојом; ти мене водиш за руке кроз други и трудни пут мој; ти мени говориш тихим гласом слатке ријечи од мудрости до-ховне, од милости неуморне. Сада ти мене познајеш; сада ти мени прашаш све сагрешње моје. Бу-ди вавијек с мном, прељубљена мати, дај ми устрјељење и право-људство, да јаде узмогу очистити, и све више к небесним мислим уздигнути срце моје.

Ivan Cankar:

Iz drame „Klanci“.

Jerman: Mati! — Le nekrat se name pogledje, mati. Le eno besedo se recite, le enkrat se nasmehnite. Pred vami klecim, glejte, mati; roke sem sklenil, glejte, mati. Le eno besedo, le en pozdrav. — Mati! Storil sem, kakor je srce ukazalo; lazi me niste ucili; moje srce je od vsega srca; iz srca pa je misel in beseda. Mati! Ce ukazeto, da molim, molil bom; ce ukazete, da se postim, postil se bom; ali ne ukazite, da to srce zamenim za kamen... Mati, vaša roka je v moji, ali mrla je in se ne gane. Usmiljeni ste bili, kadar sem grešil; zdaj niste usmiljeni, ko mi je težko od tujega greha... Mati, na vasa usta gledam — o, ne besede; že nasmeh bi me blagoslovil... o mati, bolj nego prej bi rad blagoslova in ljubezni... bolan sem in slab, besede materine željan... o mati, nikar na pot, dokler me ne blagoslovite... Usta so mirna, oko molči... Vstani popotnik, brez blagoslova.

Jerman (vzame veselo, nece jo do pisalne mize; pogleda na steno, kjer vije razpelo). Tam si? Nikoli se te nisen videl... pozdravljen mi, Nazarenc, zdaj te poznam, tebe in tvoje srce... (Odpre miznico in vzame revolver). Komu bi rekel z bogom? Kdo bi odzdrvil, ce bi ga pozdravljaj?

Materin Glas (iz izbe): Franc!

Lozkin glas (od zunaj): Franc! (Lozka iz ozađa, v plašč ogrnjena).

Jerman: Šišala si. Duša, dekle, žena! Daj, da naju blagoslovi.

Доситеј Обрадовић:

„Гледајући село, у ком се мајка моја родила и расла: по ком се у де-тинству свом играла, младост про-водила и с родитељом мојим венча-ла; у које сваке године на Бур-чев дан с браћом мојом, с милом Јулом и са мном долазила, роди-теље своје на њиово крсно име, светог Георгија, посесати: „Остај ми с Богом“, вринути једва сам изговарао, „земљу, души мојеј света, у којој сад леже кости њене и моје Јуле, слатке сестрице!“ Срце ми је лупало у прсима; чинило ми се као да из хуланути“...

Петар Прерадовић:

Мајна код колџијева.

Душице мајкина, душице моја, Још ти је чеде чист од зноја. Данак теби стопр свиње Сумрак још ти крије жиће; Али кад се твог предјела

Сунце дигне, видик стече,
 Тер усплати и припече,
 Ост не се с твога чепа
 Многа капља зноја врела
 По твојм лицу, синко драги;
 О Бог дао само благи,
 Да ти жића сунце било
 Домородно сунце мило!..

Душице мајкина, душице златна,
 Још су ти уста без говора знатна.
 Ко поточи, кад ромони,
 Глас ти сад још само звони
 Неразумне истој мени;
 Ал из гласа кад се твога
 Поизбистри ричи слога
 И дух јави пробруђени,
 Говор не ти по свој шени
 Бит разумљен, синко драги;
 О Бог дао само благи,
 Да говору твоју свуде
 Језик мајкин одјев буде!..

Отон Župančić: Из „Veronike Deseniške“.

Sida: Brat, veš, da sem prevzela
 nebogljence

iz materinih rok kot dragoceno
 zaupano mi dedščino.

Deseničan: Vem, Vem
 in, Sida — čast. Vsa tvoja prizadevnost

— z eno besedo; hvala ti na vsem.
 Sida: Tako sem dete vtisnila si
 v dušo,

do takih globočin in bolečin,
 da sem sprejela vase ga kot mati
 in morala na novo ga roditi.

In — o — kako ti naj to dopovem?
 V neizprosno divjih krčih materin-
 stva

me vsi je preoralo grozna slast,
 v notriji moji so nabrekli
 zgoščeni skrivni viri v bujne toke,
 neodoljiva me je gnala slast:
 pristavila sem dete na dekliške,
 na prsi nedotaknjene... in bog ve,
 brat:

dete je pilo — pilo iz mene, brat...
 Deseničan: Sestra: Kaj sestra?
 Brezno do brezna pred menoj globiš,
 orjaške stolbe v nikdar slatni svet.
 V kakšnih podzemskih tajnih ka-
 tedralah

slavite službo svojega boga
 ve ženske tik, tik nas — mi pa to
 ne vidimo, ne slišimo ničesar...
 Sida, oprosti mi.

Влахо Буковац:

Из њиње „Мој живот“.

...Памтиш и свијећу, тако звану
 „дукијерницу“, при којој би моја
 мајка радила. Она је имала само
 један стијењ. Мислим да јој свијет-
 лост није била јача од обичног
 палидрвца, којим се запаљују ци-
 гарете.

Мајка је при тој свијетлости на
 разбоју ткала. Мој отац је упо-
 требљавао „дукијернар“, који је
 имао четири така палимачка, али је
 он обично ужијао само два, јер
 је уље било скупо. Мени је дуки-
 јернар био права забава, те сам
 јако волио да га окрехнем на столу.
 Једном мој ћаће, да ме при-
 мора да мирујем, дохвати с поли-
 це отргнути цијев неког старог на-
 ргијета, што га је вјероватно са
 собом донио из Париграда. Он је
 ту гинку цијев тако вјешто витлао
 у зраку, да се мени чинило као
 да се нада мном врполиш жива
 змија, те сам предстavljen викнем:
 „Мама! Мама! Мама! Мама! Мама!
 и стаде да корн баћу: „Како те није
 срам, да јадно дијете тако стра-
 шину! Ходи ти у твоје маме, ду-

шо моја, неће тебе змија и т. л.“
 Па ме узе на skut, а ја се насло-
 оних уз мотвило разбоја и стадох
 гледати како пасарин брзо трчи с
 једне на другу страну. Терет на
 skutу није ађињској жени сметао
 да и даље ради!..

Тврда су срца очева, а кад пати мајка...

Тако је дошло време да одлучи
 конституанта о посести земље и
 рату. У колико ближе је долазило
 време избора, и толико немирнији
 су били сељаци. Мотрили су из-
 борне листе и трудили се да их
 паметно разумје и шта би до-
 борог могли наћи на свакој. Само
 једну изборну цедуљу је било до-
 звољено заштити, због тога су се
 морали одредити. Жене су до-
 лете Вирки да им она протумачи
 коју цедуљу да баце.

„Разјасни ми, драга моја. По-
 мози ми! Испрва ја сам се стиде-
 ла, јер што се нас јене све ово
 тиче? Али, сада нас наши мужеви
 сами силе, а не кажу нам, зашто
 су заправо ове цедуље.“

„Вирка, која међу овим цеду-
 љама значи крај рата? Молим те,
 кажи ми бар то!“

„Гле, мој муж ми је указао да
 бацим прву цедуљу. Рекао је да
 смо имуни и зато треба да ба-
 цим цедуљу број један. Али дошла
 сам теби да нико не зна за то.
 Мој син се још није вратио из
 рата. Кажи ми, која цедуља је бо-
 љшевица? Башћу је тако да нико
 не види.“

„Пета је, тетка, баци пету. Исти-
 на да је против вас и вама слич-
 ним, а ти је баци, неће бити од
 штете. Она значи крај рата.“

„И ако је против нас, ми ћемо
 се доиније споразумети, само да
 се врати мој син. Тврда су срца
 очева, а кад пати мајка, она се не
 би плашила ни оштрог ножа, а
 камо ли онакве цедуље. Нека
 штогод хоће, само да ми се врати
 син.“

(Из новеле „Вирна“ Лидије Сејћалић).

Виктор Иго: На „Деведесет-трећо“.

...Мати познаде своју децу.
 Она страховито врснуо.

Овакв врисак неисканзаног смрт-
 ног ужаса може изићи само из
 материнских груди. Нема ничег у-
 жаснијег и дриљивијег. Кад жена
 пусти тј врисак, изгледа као да
 се чује глас вучице; а кад га пу-
 сти вучица, човек мисли да чује
 бол овакве жене.

Овај врисак Мишеле Флешар
 лично је на урлик звери. Хексуба
 је завнјала као вучица за својом
 лепом — вели Хомер...

Маркиз од Лантенака чуо је тај
 врисак...

Ова мати била је олично мате-
 ринство. Све оно што у себи са-
 држи човечност јесте надчовечан-
 ско. Она је стојала тамо на ивици
 провалије, пред овим пожаром,
 овим злочиним као каква авет.
 Њен крик подсећао је на дивље
 звере, њен покрет на богину. Ње-
 но лице лично је на маску у пла-
 мени, одакле се чују клетве. Ни-
 шта није могло бити узвишеније
 од њених очију, влажних од суза;
 њен поглед изгледао је да баци
 муње на пожар.

— Ах! Боже мој! Депо моја! То
 су моја деца! У помоћ! Ватра, ват-
 ра! Та ви сте сви разбојници!
 Зар тамо никога нема? Али, моја
 ће деца изгорети! А шта је оно?
 Жоржета! Депо моја! Гро-з-Ален!
 Рене-Жан! Ама шта то значи? Ко
 је моју децу оставио тамо? Она
 спавају! Ја ћу поудети! То није
 могуће! У помоћ.

Оно што се видело, било је у-
 јасно.

Пламен, преко сухог бриљана,
 који се запалио, дохвати горњи
 спрат...

На трећем спрату деца су мир-
 но спавао.

Мати је кришала руке.

— Ватра! Чујете ли, ватра! Зар
 сте глуви, кад нико не долази! Из-
 гореће моја деца! Одите, ви што
 стојите тамо. Колико сам ишла из
 дана у дан, па зар да их тако на-
 ђем? Ватра! У помоћ! Ађињели! Ште-
 ну су вам учинила невина деца? Ма-
 не су пушкарима, њих хоће да
 спаље! Ко је тај што то чини? У
 помоћ! Спасите ми децу! Зар ме
 не чујете? И пас би се сажалио над
 другим псом! Депо! Моја депо!
 Она спавају! Ах! Жоржета! Ја ви-
 дим њене слатке ножице. Рене-Жан!
 Гро-з-Ален! Они се тако зову. Ви
 видите да сам ја њихова мати.

Ишла сам и дању и ноћу... У по-
 моћ! Ватра! Ови су људи чудови-
 шта! Ужас! Најстарији нема ни пет
 година, мала ни две. Ја видим
 њихове мале голе ножице. Они
 спавају, пресвета Богородице... Мо-
 ја деца коју сам одојила својим
 млекоом... Смиљуге те са мене. Ја
 тражим своју децу, ја хоћу своју
 децу!... Каква је то страшна куња?
 Господе милостиви! Ох, не знам
 шта бих радила! Ја не дам да
 она умре! У помоћ, у помоћ! Ох,
 ако она умру овако, ја ћу убити
 Бога!

У исто време са језовитим пре-
 клињањем ове мајке чули су се
 гласови:

- Стубе!
- Нема стуба!
- Воде!
- Нема воде!
- Извалите врата!
- Није могућно.

А мати удвоји своје очајничко
 позивање:

— Ватра! У помоћ! Та пожури-
 те једном! Или ме убите! Депо
 моја! Депо моја! Ах, грозна ватра!
 Спасите их отуд или и мене ба-
 ците тамо!

Између ових очајничких узвика
 чуло се тихо пуцкање пожара.
 Деца најзад отвореше очи...

Они се исправиле све троје.

— Ах! — викну мати. Они су
 се пробудили.

Депо моја! Рене! Ален! Жор-
 жета! Деца гледају унаоколо. Они
 су тражили откуда тај глас.

Мајка понови:

— Рене! Ален! Жоржета!
 Рене-Жан виде своју мајку, он
 викну:

— Мама!
 — Мама! — викну Гро-з-Ален.
 — Мама! — рече и Жоржета,
 и рашири своје мале ручице.

А мати врснуо.
 — Депо моја!..

Мати разбарушена, подерана,
 крвава, спуштаћа се са цбуна
 до цбуна у јаругу.
 — Моју децу!.. Милост!
 Потмула ломљава мешала се са

праскањем жеранице... Очекивала
 се само катастрофа. Чуло се како
 деци гласови вичу. — Мама! Ма-
 ма! Насупино је најтежи трену-
 так ужаса...

Маркиз Лантенак се на стубама за
 спасавање спустио најпрве са Гро-з-
 Аленом, па са Рене-Жаном, и нај-
 зад је спасао малу Жоржету.

Мати је стојала крај лествица,
 дршћући, као луда, оплијена овим
 неочекиваним стварима, као бачена
 право из пакла па у рај. Преко-
 мерна радост убија срце на свој
 начин. Она рашири руке, прво
 прими Гро-з-Алена, па Рене-Жана,
 најзад Жоржету; обасу их ватре-
 ним пољупцима, по том прште у
 смех и паде онесвешћена...

Народна песма Матерно срце.

Храни мајка двојг сина Стевана,
 Хранила га двадесет година;
 Кад је био од двадесет година,
 Лепо га је оженила мајка:

„Узми, храно, Милу материну.“
 Кад у вечер дигне се сватови,
 Леже Степа у меку постељу,
 Па он зове Милу материну:

„Ходи мени у меку постељу.“
 Ал’ бегути Мила материна;
 Не могу ти твоја љуба бити,
 Докле твоју не погубиш мајку.“

Кад оспану и сунце ограну,
 Ал’ је Степа коња оправно,
 Узме мајку за десницу руку
 Седи, мајко, у зелену траву,
 Да ти легнем на твоје криоце,
 Да ти кажем шта Мила беседи.“

Седи мајка на зелену траву,
 Леже Степа мајки на криоце,
 Трже ножа од свилна појаса,
 Па удара мајку у срдашце.

Како ’но је лако ударио,
 На ноку јој срце извадио.
 Оле Степа кући плакајући...
 Кад је дош’о на велика врата,
 Клече коњик на оба колена,
 Паде Степа с коња големога.

Ал’ беседи срце материну
 „Леде мене, уби ми се сине.“
 Када дође у пребеле дворе,
 Пушта коња по мрамор авлији,
 Игра коњик по мрамор авлији,
 Како јање по зеленој трави.

Оле Степа у пребеле дворе,
 Па он скида срце материну,
 Па га меће на часу трезуе:
 „Ево теби, Мило материна,
 Ево теби срце свекрино,
 Кад ми нема моје миле мајке,
 Нека нема ни мене јунака!“

Ево, Мило, теби двоји,
 Ал’ за тобом остали ми пусти!
 Закукала Мила материна.
 „Леде мене и до Бога мога,
 Где остадох млада удовица!“
 Али Степа и не гледа Миле,
 Скиде ножа с срце материна,
 Па удара себе у срдашце.

Како ’но се лако ударио,
 Са црном се земљом саставио.

Зрак у тамо, светило у ноћи
 Као ађињ’о што ме свуда прати
 — Моја мати.

Војислав Илић-Млађић

Гдје су руке твоје мајке
 Сад да скупе сузе сина,
 Гдје кољено да почине
 И да тешко бреме скине?

Петар Прерадовић.

Мајка је симбол наше среће.

Алекса Шантић.

Мати бити — то је патриотизам
 жене.

Александар Дима-Син.